

Ўзбекистон республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

Самарқанд давлат архитектура қурилиш институти

“Касбий таълим” кафедраси

Дидактика фанидан

РЕФЕРАТ

***Мавзу:* Амалий ва лаборатория машғулотида қўлланиладиган
таълим воситалари**

Бажарди. Фармонова Х

Текширди. У.Хушвактов

Samarqand- 2015 yil

***Мавзу: Амалий ва лаборатория машғулотларида қўлланиладиган
таълим воситалари***

Режа:

1. Амалий машғулот турлари.
2. Амалий машғулотни ўтказиш босқичлари.
3. Амалий машғулотнинг технологик харитаси.
4. Амалий машғулотларда қўлланиладиган дидактик воситалар.

Амалий машғулот – аниқ мақсадга қаратилган ва таълим берувчи томонидан бошқариб туриладиган, аниқ бир топшириқни бажариш учун керакли назарий дарсда олинган махсус билимлар асосида малака ва кўникмалар шакллантириш мақсадида олиб бориладиган режали дидактик ҳаракатга айтилади.

Амалий машғулот касб-ҳунар таълимининг таркибий қисми бўлиб, ўқув устахоналарида, лабораторияларда, ўқув полигонларида иш ўрнида жойлашган реал воситалардан фойдаланилган ҳолда ўтказилади.

Касб-ҳунар таълими тизмининг хусусияти шуки, назария ва амалиёт бир биридан алоҳида, яъни назарий таълим ўқув аудиторияда, амалий машғулотлар устахона ва лабораторияларда амалга оширилади. Назарий дарсда керакли махсус билимлар амалий дарсга нисбатан илгарироқ берилиши таъминланиши керак. Амалий машғулотларда таълим берувчи иш ўрнида фақат иш топшириқларига тегишли қўшимча билимларни бериши керак. Агарда амалий машғулотларда таълим берувчи таълим олувчиларнинг дастлабки билимларида камчиликлар борлигини аниқласа, у керакли назарий билимларни беради.

Ўқув амалиётлари – битта умумкасабий ёки касбий фандаги назарий билимларни амалий мустаҳкамлаш, иш усуллари ва операцияларини амалий бажариб ўрганиш бўйича кўникма ҳамда малакаларни шакллантириш мақсадида дастур асосида, таълим берувчи назорати остида ўқув устахона ва лабораторияларда, полигонларда амалга оширилади.

Бу амалиёт муҳандис-педагоглар назорати остида маълум бир тартибда ва дидактик мақсадли машқлар тизимини амалга ошириш орқали бажарилади. Амалий таълим мазмуни шу амалиёт учун назарий асос бўлувчи фанлар мазмунидан ҳамда малакали кичик мутахассис иш ўрни малака тавсифидан келиб чиқиб белгиланади. Амалиётларни илмий асосда ташкиллаштиришнинг биринчи шарт-унга асос бўлувчи ўқув фанларини ўзлаштиришдир. Шунинг учун “олдин назария, сўнг амалиёт” қондасига амал қилиш мақсадга мувофиқдир.

Амалий машғулотларни илмий асосда ташкиллаштиришнинг иккинчи шарт-ихтисослик бўйича лаборатория ва амалий машғулотлар даврида олинган бошланғич кўникмалардир.

Ўқув амалиёти машғулотлари қуйидаги босқичларда ўтказилади:

1. Ташкилий қисм
2. Кириш йўл-йўриғи
3. Жорий йўл-йўрик
4. Якуний йўл-йўрик

Ўқув амалиёти машғулотларининг умумий қабул этилган кетма-кетлиги танланган методга боғлиқдир. Кетма-кетлик анъанавий “Тўрт поғонали” метод ёки “Йўналтирувчи матн” ва “Лойиха” методлари каби интерфаол методлар қўлланилиши орқали фарқ қилинади.

Ушбу таълим методлари асосан амалий қобилиятлар ва кўникмаларни ўзлаштиришга қаратилган ва ўзида бунга таалукли назарий билимларни мужассам этган бўлади. Ўқув амалиёти машғулотлари мазкур методлар тизимидаги турли босқичларига асосланиб амалга оширилади. “Тўрт поғонали” метод, “Йўналтирувчи матн” ва “Лойиха” методларига асосланган фаолият бўйича ўқув амалиёти машғулотларини ўтказиш босқичлари куйидаги жадвалда келтирилган.

Турли методлар бўйича ўқув амалиёти машғулотини ўтказиш босқичлари

“Тўрт поғонали” методга асосланган фаолият	“Йўналтирувчи матн” ва “Лойиха” методларига асосланган фаолият
1. Мотивация ва ахборот 2. Намойиш 3. Такрорлаш 4. Машқ	1. Ахборот 2. Режалаштириш 3. Қарор қабул қилиш 4. Амалга ошириш 5. Назорат қилиш 6. Баҳолаш

Юқоридаги жадвалдан кўриниб турибдики, турли методлар қўлланиладиган, дарс босқичлари ҳам турлича фаолиятларда амалга оширилади. Дарсни ўтказиш босқичлари қандай методни танлашга боғлиқдир.

Ушбу кетма-кетлик учун вақт 6 соатни, яъни 240 дақиқани ташкил этади. Бунда амалий дарснинг юқорида келтирилган учта йўл-йўриғи кетма-кет амалга оширилиши лозим. Дарс бошланишидан аввал юқоридаги назарий дарс ўтказиш бўйича режалаштириш босқичининг натижаларини текшириб кўргандек, ўқув устахонасининг машғулот ўтказишга тайёргарлигини ҳам текшириб кўриш лозим.

1 – босқич: Ташкилий қисм

Таълим олувчилар иш ўринларининг дарс бошланишидаги тайёрлиги, таълим олувчилар ташқи кўриниши (махсус кийимни), журнал бўйича таълим олувчилар давоматлари текширилади. Таълим олувчиларга керакли материаллар, яримтайёр махсулотлар, асбоб-ускуналар ва ҳужжатлар

берилади.

2 – босқич: Кириш йўл-йўриғи

Таълим олувчилар дарс мавзуси ва мақсади билан таништирилади. Ушбу мавзуга тегишли ўтилган назарий дарсдаги билимлари юзасидан суҳбат ўтказилади, таълим олувчиларга саволлар берилади.

Шундан сўнг янги материал тушунтирилади.

Материални тушунтириш тартиби:

- меҳнат ҳавсизлиги қоидаларига риоя қилиш, иш ўринларини ташкил этиш, ўқув-техника ҳужжатларидан, техник воситалар ва ҳ.к. дан фойдаланиш бўйича маълумотлар бериш;
- ўқув-кўргазмали куроллар ёрдамида иш жараёнларини тушунтириш ва кўрсатиш;
- учраши мумкин бўлган хатолар ва уларнинг олдини олиш йўллари билан таништириш. Ўтилган материални мустаҳкамлашиш учун турли таълим методлари қўлланилади ва таълим олувчилар ўзлаштиришни текшириш мақсадида саволлар ёки тестлардан фойдаланилади.

Билимлар бериш бўйича йўл-йўрик

Маърузалар, тақдимотлар ва намойишлардан фойдаланиш мумкин. Ушбу босқичда сифатли тайёрланган ўқув материални таълим олувчилар диққат билан тинглаб, кузатадилар.

Ривожлантирувчи йўл-йўрик

Ривожлантирувчи йўл-йўриқда изланиш, савол ва жавобларга асосланган давра суҳбатлари, тафаккур қилишга ундаш учун баҳс-мунозаралар ўтказиш, муаммони муҳокама қилиш методларидан фойдаланиш мумкин.

3– босқич: Жорий йўл-йўриқ ва ўқувчиларнинг мустақил ишлари

Ушбу босқичда муҳандис-педагогнинг жорий йўл-йўриғи ва таълим олувчиларнинг машқлари ёки мустақил ишлари амалга оширилади. Назорат қилиш мақсадида таълим олувчиларнинг иш ўринлари айланиб чиқилади. Бунда таълим олувчилар ўз вақтида иш бошлашлари ва иш ўринларини тўғри ташкил этишлари кузатилади, ишнинг меҳнат йўллари тўғри

бажарилаётганлиги текширилади. Айниқса меҳнат хавфсизлиги қоидаларига риоя қилиниши доимий бўлиши зарур.

Таълим олувчилар томонидан бажарилаётган операциялардаги ўзини-ўзи назорат қилиш методлари ва жараёнлари тўғрилиги текширилиб борилади. Таълим олувчиларнинг ёзма йўл-йўриқ хариталаридан, техник ҳужжатлардан фойдалана олишлари кузатилади. Ушбу ҳужжатларни ишлаб чиқиш бўйича 1-модул “Назарий ва амалий машғулотларни ривожлантириш” модулида маълумот берган эдик. Жорий йўл-йўриқ босқичида машғулот мақсади, мазмуни, иш ўринларининг сони ва бошқа шарт-шароитларидан келиб чиққан ҳолда таълим олувчиларни гуруҳларга (звено) ажратган ҳолда амалга ошириш мумкин. Бунинг учун таълим берувчи томонидан ўрин алмаштириш жадвали ишлаб чиқирилиши лозим. Шу жадвал асосида меҳнат жараёнини амалга оширилади.

Муҳандис-педагог таълим олувчилар бажараётган операцияларни оралиқ назоратдан ўтказди. Ушбу босқич асосан таълим олувчиларнинг мустақил ишлашига қаратилганлиги сабабли, таълим олувчиларнинг мустақил иш бажаришларига индивидуал ҳолда эътибор бериш талаб этилади. Йўл қўйилган хатоликлар иш жойида барт араф этилишига ёрдам берилади.

Дарс мобайнида ишлар қабул қилиниб, баҳо қўйилади. Жорий йўл-йўриқ босқичига машғулотга ажратилган вақтнинг асосий қисми, яъни 60-70 фоизи сарфланади.

4 – босқич. Якуний йўл-йўриқ

Якуний йўл-йўриқда гуруҳнинг бир кунлик ишига якун ясалади. Гуруҳ ишидаги ижобий томонлар ва камчиликлар қайд этилади.

Зарурат бўлса, дарс материални таълим олувчилар қанчалик ўзлаштиришганини аниқлаш учун саволлар бериш мумкин. Бундай савол-жавоблар ишда йўл қўйилган хато ва нуқсонлари тузатиш мақсадида амалга оширилади. Машғулотнинг ўқув ва ишлаб чиқариш якунларини жамоа бўлиб муҳокама этиш мақсадига мувофиқдир. Бу ўз навбатида таълим олувчиларни бажарилган ўқув-ишлаб чиқариш ишлари бўйича ўз-ўзини таҳлил этиш ва ўз-ўзини баҳолашга ўргатишга олиб келади.

Шундан сўнг, муҳандис-педагог хато ва нуқсонларни тузатиш йўллари кўрсатиши мумкин.

Таълим берувчи томонидан ҳар бир таълим олувчи ишига қисқача таъриф берилиши ва қўйилган баҳони изоҳлаб бериши лозим. Бу ўз навбатида таълим олувчиларда маъсулятнинг ошишига, бажарган ишига нисбатан таълим берувчининг бефарқ эмаслигига, билдирилган фикр ва баҳонинг объектив эканлигини англашига ёрдам беради.

Шундан сўнг, таълим олувчилардан уй вазифаси ва навбатдаги дарс топшириғини кундаликка ёзиб қўйиш сўралади. Дарс якунида таълим олувчилардан иш ўринлари қабул қилиб олинади.

Ўқув амалиётнинг ташкил этиш йўллари тўғри танлаш ва қўллаш таълим олувчилар томонидан материалларни яхши ўзлаштиришга асос бўлади. Шунинг учун, юқорида келтирилган босқичларда дарс мазмунини

таълим олувчиларга етказиш ўқув амалиёти жараёнида олинадиган билим, кўникма ва малакаларнинг шаклланишига қулай имкониятлар яратишга асос бўлади.

Амалий машғулотнинг технологик харитаси

№	Босқичлар	Вақт (дақиқа)	Таълим берувчи фаолияти	Таълим олувчи фаолияти	Воситалар
1	Мотивация	5	Амалий машғулот мақсади, вазифалари ва баҳолаш мезонлари билан таништиради	Тинглайди	
2	Маълумот йиғиш	10	Керакли материаллар билан танилди	Мустақил равишда тарқатма материаллар асосида топшириққа оид маълумотлар йиғадилар	
3	Режалаштириш	25	Маслаҳатчи сифатида иштирок этади	Мустақил равишда дарс режасини ишлаб чиқадилар	
4	Қарор қабул қилиш	60	Маслаҳатчи сифатида иштирок этади	Дарс режасини тақдимот қилади. Дарс босқичлари бўйича мақбул вариантни танлаб, қарор қабул қилдилар	
5	Амалга ошириш ва назорат	120	Кузатади, ютуқ ва камчиликларни қайд қилиб боради. Топшириқнинг бажарилишини “Баҳолаш варақаси”га қайд қилиб боради	Дарс режаси асосида якка тартибда кичик дарсни амалга оширадилар. Бошқа тингловчилар бажарилган вазифа бўйича натижаларни текширадилар ва “Баҳолаш варақаси”ни тўлдирдилар	
6	Баҳолаш ва хулоса	20	Барча тингловчилар баҳоланади. Эришилган натижаларни суҳбат давомида тингловчилар билан биргаликда таҳлил қилади ва келажакда дарс жараёнида нималарга эътибор бериш кераклиги таъкидланади	Дарс жараёнида нималарга эътибор бериш кераклиги тўғрисида фикр-мулоҳазалар билдиради	

Таълим воситалари – ўқитилиши ва ўрганилиши лозим бўлган билимларни берувчи ҳар қандай ахборот ташувчи воситалардир.

Таълим воситалари фойдаланиши жиҳатидан қуйидаги 3 қисмга ажратиш мумкин:

- ▶ таълим берувчи учун;
- ▶ таълим олувчи учун;
- ▶ дарс ўтказиш учун.

Қуйидаги чизмада таълим воситаларини танлаш бўйича кўрсатмалар берилган

Таълим берувчи учун воситалар: ўқув методик қўлланмалар, методик тавсиялар, методик ишланмалар, ўқув дастурлари, дарс режаси, маъруза матни.

Таълим оловчи учун воситалар: дарсликлар, ўқув қўлланма, жадваллар йўл-йўриқ хариталари, технология хариталари, топшириқ варақалари ва х.к.

Дарс ўтказиш учун воситалар: плакатлар. Моделлар, макетлар, жиҳозлар, аудиовизуал воситалар, техник воситалар, реал воситалар.

Баъзи ҳолларда таълим оловчи учун мўлжалланган таълим воситаси таълим берувчи учун ҳам, дарс ўтказиш учун ҳам талаб этилади. Танлаб олинган метод, шакл ва воситалар бир бирини тўлдириши керак. Бундан ташқари таълим воситаларининг хусусиятларига кўра 3 турга ажратиш мумкин: босма, техник ва реал воситалари. Қуйидаги чизмада таълим воситаларининг турлари келтирилган.